

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У МАЙБУТНЬОГО ХОРЕОГРАФА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ SPECIFICS OF FORMATION OF PEDAGOGICAL COMPETENCES IN THE FUTURE CHOREOGRAPHERS IN THE PROCESS OF THE VOCATIONAL TRAINING

У статті розглянуто підходи до формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах України, а саме: компетентнісний, культурологічний, професіографічний, комплексний та креативний підходи. Ми з'ясували, що створення засад для підготовки такого фахівця-хореографа, який відповідає вимогам ринку праці, і кінцевого бенефіціара послуг можна вважати спільною рисою усіх розглянутих нами підходів до формування фахових, зокрема педагогічних, компетенцій. Ми проаналізували досвід формування фахових компетенцій у майбутніх хореографів у процесі фахової підготовки у педагогічних вищах, що дозволило нам визначити перелік ключових фахових компетенцій, як-от: психолого-педагогічна, організаційна, мистецтвознавча, методична, медико-біологічна. Ми також упевнилися у тому, що компетентнісний підхід має оптимальні ресурси для підготовки здатного до продуктивної діяльності та постійного саморозвитку педагога-хореографа з інноваційними мисленням. Окрім цього, проведений нами аналіз досвіду формування спеціальних компетенцій майбутнього хореографа як педагога у рамках навчального процесу у вищому навчальному закладі потребує більш пильної й питомої уваги науковців, зокрема в аспекті практичної педагогічної підготовки майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: вища хореографічна освіта, педагогічні компетенції майбутнього хореографа, фахова підготовка, підходи до формування педагогічних компетенцій.

В статье рассматриваются подходы к формированию педагогических компетенций у будущего хореографа в процессе профессиональной подготовки в высших учебных заведениях Украины, а именно: компетентностный, культурологический, профессиографический, комплексный и креативный подходы. Мы определили, что создание основ для подготовки такого специалиста-хореографа, который соответствует требованиям рынка труда, и конечного бенефициара услуг можно считать общей отличительной чертой всех рассмотренных нами подходов к формированию профессиональных, и педагогической в частности, компетенций. Мы проанализировали опыт формирования специальных компетенций в процессе их профессиональной подготовки в высших педагогических учреждениях, что позволило нам составить перечень ключевых специальных компетенций, а

именно: психолого-педагогическая, организационная, искусствоведческая, методическая и медико-биологическая. Мы также убедились в том, что компетентностный подход имеет оптимальные ресурсы для подготовки способного к продуктивной деятельности и постоянному саморазвитию педагога-хореографа с инновационным мышлением. Кроме этого, проведенный нами анализ опыта формирования специальных компетенций требует более пристального внимания ученых, особенно в аспекте практической педагогической подготовки будущего специалиста.

Ключевые слова: высшее хореографическое образование, педагогические компетенции будущего хореографа, профессиональная подготовка, подходы к формированию педагогических компетенций.

The article reveals some approaches to the formation of pedagogical competencies in the choreographers-to-be in the process of vocational training at the settings of higher educational institutions of Ukraine, namely: competency-based, culturological, profессиographical, integrated and creative approaches. We found that it can be considered a common feature to have been discovered among the approaches investigated that every latter is aimed at creating the fundamentals for the training of an accomplished choreographer whose background (and pedagogical, in particular) meets the requirements of both the labor market profile and the final beneficiary of services. We have analyzed best practices of formation of the specialism-related competencies in the future choreographers in the settings of tertiary educational establishment which allowed us to specify the list of key professional competencies, namely: psychological and pedagogical, organizational, art awareness-based, methodical, medical and biological. Furthermore, we found that the competency-based approach provides the optimal resources for training the teacher-choreographer being capable of a productive activity, a constant self-development, thinking innovatively. In addition to this, our analysis of the best practices of formation of the specialism-related competencies, and the pedagogical one in particular, in the settings of the educational process in a higher educational institution requires more attention of scientists, namely: on-job training (through shadowing, for instance) of pedagogical skills of the specialists-to-be.

Key words: higher education in choreography, pedagogical competencies of the future choreographer, vocational training, approaches to the formation of pedagogical competencies.

УДК 378.147:793.3-057.4

Гордєєва О.Ю.,
викладач кафедри хореографії
Рівненського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Фахова діяльність майбутнього хореографа передбачає володіння не лише основними положеннями теорії балетмейстерської майстерності та знаннями законів хореографічної драматургії, але й широким спектром художньо-сценічних умінь та навичок, таких як розробка драматургії хореографічного твору, постановча робота, підготовка хореографічного колективу до виступу, добір технік виконання рухів та методик їх навчання. Вищезазначене утворює комплекс спеціальних (хореографічних) компетенцій майбутнього хореографа, який характеризується поєднанням фахових здібностей і педагогічних якостей, що мають на меті забезпечити найвищі результати у хореографічній підготовці та естетичному вихованні учасників хореографічної студії чи колективу. Виходячи з того, що першочергові завдання сучасного хореографа переважно асоціюються з функціями педагога, репетитора й балетмейстера, набуває *актуальності* проблема формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичні та методологічні аспекти професійної діяльності й педагогічної підготовки майбутнього вчителя окреслено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців (О. Абдуліна, Ю. Азаров, С. Гончаренко, В. Гриньов, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кузьміна Л. Кондрашов, І. Лушніков, А. Маркова, Т. Марина – питання педагогічного професіоналізму; О. Антонов, О. Дубасенюк, М. Євтух, Н. Кузьмін, Н. Ничкало, О. Овчарук, А. Реан, М. Розов – засади професійної компетентності; І. Зязюн, В. Семіченко, А. Щербаков, Є. Барбін, Г. Хозяїнов – досягнення педагогічної (професійної) майстерності; Ф. Гонаболін, В. Гриньов, І. Зязюн, А. Марков, А. Петровський, В. Сєріков, В. Сластьонін, О. Щербаков – формування професійних особистісних якостей майбутнього вчителя; Є. Белозерцев, Б. Вульфів, С. Вершловський, М. Дяченко, А. Репринцев – питання професійного виховання майбутніх учителів). Напрацювання вищезазначених науковців стосуються як ролі і покликання педагога взагалі, так і педагога-хореографа зокрема.

Теоретичні аспекти проблеми професійної і педагогічної підготовки майбутнього хореографа стали предметом досліджень таких сучасних учених-хореографів, як Л. Бондаренко, Т. Благів, А. Ваганова, К. Василенко, К. Голейзовський, О. Мартиненко, В. Уральська, П. Фриз, А. Шевчук. Значущим для нас у контексті розгляду особливостей формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки є науковий доробок Л. Андрощука, О. Бурлі, Т. Тарасенко, Т. Сердюка, М. Рожко, Ю. Шмакова та інших. Проте аналіз наявних досліджень дозволяє нам констатувати, що науковці, будучи профе-

сійними хореографами, балетмейстерами, методистами, керівниками танцювальних колективів, у своїх роботах надають перевагу хореографічному складнику досліджуваної проблеми, тоді як педагогічна розкривається недостатньо (можливо через брак ґрунтовної педагогічної підготовки науковців). Це своєю чергою дозволяє нам стверджувати, що педагогічний аспект, зокрема підходи до формування компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки, в наукових напрацюваннях розроблений недостатньо.

Отже, **мета** нашої статті – розглянути різні підходи до формування професійних компетенцій, зокрема педагогічної, у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Досягнення педагогічної й професійної майстерності майбутнім хореографом можливо лише за умови комплексної і довготривалої підготовки у системі педагогічної освіти. Оволодіти майстерністю на високому рівні студент зможе, якщо освітній процес у закладі вищої освіти буде організовано як «інтелектуальну, творчу діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [2]. Тобто у цьому контексті, з огляду на хореографічну педагогічну освіту, результатом фахової підготовки студента-хореографа має стати сформоване у нього/неї психолого-педагогічне і образно-естетичне мислення; розвинені перцептивні механізми, такі як рефлексія, емпатія, які підкріплені загальнокультурними знаннями, духовністю, артистизмом, творчою активністю та індивідуальністю, музичністю й танцювальністю [1].

Щоб реалізувати зазначене повною мірою з урахуванням специфіки отримання хореографічної освіти у вищому навчальному закладі, університети експериментують, впроваджуючи різні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких напрямів підготовки й хореографів зокрема.

У процесі нашого студіювання ми виявили такі підходи до формування фахових компетенцій (зокрема педагогічної, яку ми також розглядаємо як фахову) у майбутніх хореографів у процесі їх фахової підготовки, а саме: компетентнісний, культурологічний, професіографічний, комплексний та креативний підходи.

Розглянемо особливості кожного з них.

Компетентнісний підхід, як ми констатуємо за результатами вивчення досвіду підготовки майбутніх хореографів у вищій школі, є сьогодні провідним підходом і частиною державної освітньої полі-

тики щодо вдосконалення системи і підвищення якості освіти, зокрема педагогічно-хореографічної, у нашій державі. Ми виявили значний науковий доробок у галузі мистецтвознавства, який стосується теорії і практики підготовки майбутнього педагога-хореографа (М. Тарасов, Г. Березова, Т. Ткаченко, Н. Стуколкіна, А. Лопухов, А. Ширяєв, А. Бочаров, А. Борзов, Л. Цветкова, К. Василенко, В. Верховинець, А. Гуменюк, О. Колосок, С. Зубатов, О. Степовий). Проте маємо зазначити, що «оскільки структура й зміст професійної компетентності майбутнього хореографа тісно пов'язані зі специфікою його/її діяльності, а її приналежність до сценічності визначають нестандартність професійної підготовки студента-хореографа у вузах культури й мистецтва, зміст професійної хореографічної освіти зводиться не тільки до наукових знань, а включає також емоційно-образний світ мистецтва, історичні традиції й сучасні інновації, ціннісні орієнтації й відносини, особистісні творчі прояви й сукупність видів хореографічної діяльності» [5, с. 50–51].

Завідувач кафедри хореографії Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат мистецтвознавства, доцент Т.А. Медвідь серед фахових компетенцій виокремлює дві групи: «базові (організаційна, психолого-педагогічна, мистецтвознавча, музично-інформаційна і технічна, методична (для здобувачів спеціалізації «Керівництво дитячим хореографічним колективом»)) та спеціальні (хореографічна, художньо-сценічна та медико-біологічна)» [5].

Проведений нами аналіз досвіду формування фахових компетенцій у майбутніх хореографів у процесі фахової підготовки у педагогічних вишах дозволив нам визначити зміст ключових фахових компетенцій і місце педагогічної компетенції у переліку компетенцій, як-от: *психолого-педагогічна* – майстерне володіння інструментарієм впливу (методи, засоби, прийоми) на настрій учасників хореографічного колективу та доведення їх до прогнозованого результату; *організаційна* – планування очікуваного результату, координування, контроль та оцінювання прогресу оволодіння хореографічною майстерністю суб'єктами хореографічного процесу; *мистецтвознавча* – застосування законів драматургії, музичних жанрів, враховуючи стилістичні особливості художніх творів у професійній діяльності; *методична* – володіння методикою навчання суб'єктів хореографічного процесу різних вікових груп хореографії; *хореографічна* – володіння спеціальною хореографічною термінологією, художньо-сценічними уміннями та навичками, уміннями та навичками проводити тренаж із танцівниками різних вікових груп (екзерсис біля станка; екзерсис на середині зали; відпрацювання окремих хореографічних елементів тощо); *медико-біологічна* – фізична готовність

до фізичних навантажень, застосування знань про фізіологію людини. Отже, у зазначеному переліку компетенцій педагогічна компетенція займає чільне місце, і тому навчальний процес, навчальні плани підготовки майбутніх хореографів роблять акцент на формуванні саме цієї компетенції.

Щодо наступного у нашому переліку підходу ми з'ясували, що *культурологічний підхід* до організації фахової підготовки, який, наприклад, застосовується до організації фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей (напрямів підготовки), зокрема й хореографів, у Бердянському державному педагогічному університеті, Полтавському національному педагогічному університеті ім. В.Г. Короленка, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, зумовлений процесами гуманізації і гуманітаризації в освіті, появою нових моделей професійної освіти. І як зазначає Г. Чередніченко, культурологічний підхід становить особливий інтерес, оскільки допомагає виявити соціокультурні проблеми, розв'язати їх на базі ідей і принципів, що відповідають сучасній культурі, і водночас ставить нові запитання, що дають змогу переосмислити сучасну педагогіку [11].

З погляду прихильників цього підходу, ключові компетенції хореографа-педагога, а саме: психолого-педагогічна, спеціально-предметна, методологічна і методична – можуть розглядатися як похідні культурологічної компетенції, яка задає напрям особистісного і професійного розвитку майбутнього хореографа [7]. Отже, компетентність хореографа-педагога визначається ними (прихильниками) як комплекс світоглядних якостей фахівця, який дозволяє шляхом зміни ціннісних, когнітивних та емоційних компонентів особистості сформувати у нього/неї певний культурний стиль професійної діяльності і професійне кредо, яке базується на гуманістичних культурних цінностях, моральних ідеалах та педагогічній свідомості.

Поняття «компетентність» і «кваліфікація», як вважають прибічники цього підходу, не є тотожними, оскільки, окрім фахових знань, навичок та досвіду, компетентність включає ще й спрямованість особистості – її погляди і переконання, інтереси й прагнення, здатність ефективно і творчо використовувати професійний та особистісний потенціал.

Вважається, що культурологічний підхід до організації професійної підготовки майбутніх хореографів-педагогів має базуватися на комплексі заходів, спрямованих на забезпечення комплексної реалізації фахової підготовки, зокрема на реалізацію тих складників фахової підготовки, які пов'язані з виконавською і педагогічною діяльністю і спрямовані на забезпечення професійної соціалізації майбутніх хореографів. До списку фахово-орієнтованих курсів, які мають забезпечити вищезазначене, належать: «Теорія і методика

викладання класичного танцю», «Теорія і методика викладання народно-сценічного танцю», «Теорія і методика викладання українського танцю», «Теорія і методика викладання сучасних напрямків хореографії», «Мистецтво балетмейстера» та інші; формування духовних інтересів, зокрема поширення й утвердження ідей національної культури, поглиблення громадянської свідомості хореографів-педагогів з акцентом на відповідальність за майбутнє нашої країни; формування у майбутніх спеціалістів-хореографів духовних, соціальних і моральних цінностей, почуття патріотизму.

Принагідно, ми вбачаємо сутність культурологічного підходу до організації фахової підготовки майбутніх хореографів у створенні стимулів для розвитку у майбутніх хореографів фахових і духовних інтересів і потреб, у створенні умов для їх реалізації, у прищепленні майбутнім фахівцям цільової спеціальності прагнення до самовиховання та самовдосконалення. На наш погляд, такий підхід може створити підґрунтя для формування у майбутнього хореографа умотивованості до постійного інтелектуального розвитку, укріплення ціннісних орієнтацій, тамування спраги до творчої діяльності – процес, домінантами якого є професійна майстерність, незаперечна моральність, зразкова духовна культура.

Враховуючи той факт, що фахова підготовка майбутніх хореографів на засадах культурологічного підходу це цілісний і водночас багатовекторний процес, який ґрунтується на єдності психолого-педагогічного, балетмейстерського та культурологічного складників, маємо зробити висновок, що даний підхід створює сприятливий навчальний клімат для формування педагогічних і фахових компетенцій у майбутніх хореографів.

Щодо тлумачення терміну «професіографія» – це «технологія вивчення вимог, які ставить професія до особистісних якостей, психологічних здібностей, психофізіологічних можливостей людини» [2]. Отже, можемо інтерпретувати термін «професіограма» у контексті формування педагогічного складника компетентності хореографа-педагога як перелік вимог до психолого-фізичних можливостей особи, її педагогічних здібностей.

Перейдемо до розгляду професіографічного підходу. Варто почати з того, що під час вивчення наукових джерел ми виявили епізодичність у вивченні цього питання, відсутність описів змістовних і структурних характеристик цілого ряду професій, у тому числі й хореографічної.

Нами з'ясовано, що даний підхід експериментально застосовується до формування змісту фахової, зокрема педагогічної, підготовки майбутніх хореографів у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка.

Оскільки науково обґрунтовані результати ще очікуються, маємо висловити упевненість у хоро-

шій перспективі застосування такого підходу, адже він дозволяє формувати навчальні плани і програми фахової підготовки з урахуванням домінуючих видів діяльності майбутнього хореографа-педагога і якостей, які необхідно сформува-ти у студента для успішного виконання ним/нею посадових обов'язків по завершенню навчання. Такий підхід, на нашу думку, має сенс ще й тому, що є гнучким і повністю втілює необхідність врахування кон'єктури ринку праці під час організації загальної та професійної підготовки як студентів взагалі, так і майбутніх педагогів-хореографів у педагогічних вишах зокрема.

Вивчення нами питання застосування комплексного підходу до формування педагогічних компетенцій майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки виявило, що про необхідність такого підходу до професійної підготовки хореографа зазначали Т.Благова, О.Таранцева, А.Тарасюк, Л.Цветкова та інші. Підтримуємо точку зору А.Тарасюк, яка вважає, що комплексний характер професійної підготовки майбутнього учителя-хореографа передбачає вивчення студентами цілого спектру спеціальних курсів, спрямованих як на формування основних якостей педагога-балетмейстера, хореографа-виконавця [10, с. 193], так і на формування світоглядної культури, здатності до саморегуляції та самовдосконалення молодшої особистості. І як вважають у Канівському коледжі культури і мистецтв, «сьогодні вже недостатньо засвоїти студенту-хореографу виключно професійні навички виконавської майстерності чи знання педагогіки. Основною вимогою сьогодення є підготовка керівника хореографічного колективу, хореографа-педагога нового покоління: фахівця-універсала, інтелектуально, духовно та фізично розвиненої особистості, яка володіє набором необхідних професійних знань, умінь і навичок та активно використовує їх в професійній діяльності» [8].

Ми з'ясували, що для реалізації зазначеного, тобто комплексної підготовки майбутнього педагога-хореографа, до навчального плану введені такі профільні дисципліни, як «Методика викладання хореографії», «Методика керівництва хореографічним колективом», «Педагогічна практика», «Композиція та постановка танцю», «Курсовий ансамбль», які дозволяють студенту опанувати режисуру, сценарну майстерність, постановки масових культурних заходів тощо.

Цікавим для нашого дослідження виявився досвід Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, у якому для комплексної фахової підготовки хореографів використовується така форма проведення заняття, як мікровикладання. Така форма організації навчальної діяльності студентів моделює майбутню діяльність студента і допомагає йому/їй досягнути пев-

ного рівня педагогічної майстерності. У процесі проведення фрагмента заняття студенти набувають педагогічного досвіду і формують такі важливі фахові якості, як ведення і підтримання комунікації, емпатія, оцінювання, заохочення тощо.

Узагальнюючи вищезазначене, можемо стверджувати, що комплексний підхід до професійної підготовки майбутніх хореографів-педагогів є ефективним, оскільки вирішує двоєдину задачу: забезпечує формування спеціальних знань, практичних умінь та навичок хореографічної роботи та створює можливості для подальшого удосконалення студентами технічної та виконавської майстерності, розвитку їх загальнопедагогічних і професійно-практичних здібностей.

Досліджуючи досвід використання *креативного підходу* до формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки, ми з'ясували, що такий підхід асоціюється з творчим характером професійної та педагогічної діяльності педагога-хореографа. Окрім цього, ми з'ясували, що такий підхід ще не набув широкого застосування для формування педагогічних і виконавських компетенцій майбутніх хореографів у їх фаховій підготовці.

Вчені А. Морозов та Д. Чернилевський стверджують, що «утвердження креативного підходу в педагогіці зумовлене соціальним замовленням на дослідження механізмів творчого потенціалу особистості педагога та персоніфікації його креативності особистості як динамічній особистісній характеристиці педагогічної творчості» [12]. Окрім цього, О. Отич у своїй монографії зазначає, що «критерієм творчості та креативності є не якість результату, а характеристики й процеси, що активізують творчу продуктивність особистості, що створює підстави для розгляду художньо-творчої діяльності як чинника, який позитивно впливає на розвиток креативності особистості» [6, с. 90]. Ми підтримуємо думку, що реалізація креативного підходу у фаховій підготовці майбутнього хореографа надає інструменти необмеженого впливу на особистісний, професійний і творчий розвиток майбутнього хореографа та здатна забезпечити його/її самовизначеність у художньо-творчій діяльності.

Аналізуючи практику педагогічної і хореографічної підготовки у деяких вищих педагогічних навчальних закладах (Київський університет імені Бориса Грінченка, Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського), ми відзначили її репродуктивний характер, який виявляється в одноманітному розучуванні та виконанні хореографічних постановок. У такому процесі знання та навички, отримані студентами під час занять, набувають прикладного механіч-

ного характеру, хоча й вважається, що результатом хореографічно-педагогічної діяльності має стати виховання тіла та розуму студентів. «І сьогодні, коли впроваджується гуманістична парадигма освіти, такий підхід є застарілим, – вважає Т. Морозовська, – тому що хореографічна освіта має стати «можливістю змінювання індивіда» (В. Біблер), розвитку в людини прагнення до самовдосконалення. У безпосередній продуктивній праці (творчій або виконавській, всезагальній або спільній) уся увага зосереджена на результаті моїх зусиль, на «продукті» (спільна праця) або на творі (всезагальна праця). У навчальній діяльності увага, зосереджена на зазорі між діючою особою та її дією, спрямована на варіативність дії і – особливо – на можливість змінювання того індивіда, який вирішує вчинити тим чи іншим способом» [9].

Отже, на нашу думку, використання креативного підходу до формування педагогічних компетенцій у майбутнього хореографа у процесі фахової підготовки є сьогодні певним викликом для педагогічної спільноти у галузі мистецтва, оскільки вимагає значних творчих зусиль для впровадження, а результати креативної діяльності складно виміряти, що своєю чергою входить у протиріччя із засадами кредитно-модульної системи, головним орієнтиром якої є чіткий прогнозований результат, який можливо виміряти.

Висновки. Вищевикладене дає підставу для низки узагальнень. Отже, спільною рисою усіх розглянутих нами підходів (компетентнісного, культурологічного, професіографічного, комплексного та креативного) до формування фахових, зокрема педагогічної, компетенцій є створення засад для підготовки фахівця-хореографа, який відповідає вимогам ринку праці, і кінцевого бенефіціара послуг; педагогічний компонент фахової компетенції майбутнього хореографа потребує більш пильної й питомої уваги науковців, зокрема в аспекті практичної педагогічної підготовки майбутнього спеціаліста у рамках навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Актуальним питанням лишається розробка практико-орієнтованої моделі формування педагогічних навичок у рамках навчального процесу у вищому навчальному закладі, які входять до складу фахової компетентності майбутніх педагогів-хореографів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Благова Т.О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Житомир, 2010. Вип. 50. С. 72–76
2. Закон України «Про вищу освіту» (Закон від 01.07.2014 № 1556-VII), Розділ IX, Стаття 47.1. URL: <http://vznz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> (дата звернення: 17.06.2016).

3. Єфіменко Ю.В. Професіографічний підхід до підготовки майбутніх вчителів-хореографів. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Умань, 23–24 травня 2014 р.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 32–34.

4. Макарова Л.Н., Юрьєва М.Н. Требования к компетентностной модели будущего хореографа. *Высшее образование сегодня*. 2010. № 4. С. 50–53.

5. Медвідь Т. Компетентнісний підхід як основа сучасного процесу підготовки майбутнього хореографа у вищій школі. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 14-15 квітня 2016 р.). Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2016. С. 100–108.

6. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.

7. Осьмак Т.В. Культурологічне виховання майбутніх педагогів: аксіологічний підхід. *Нова парадигма*. 2014. Вип. 123. С. 89–94.

8. Офіційний сайт Канівського коледжу культури і мистецтв. URL: <http://www.kukim.org/articles/specifika-profesiynoyi-pidgotovki-horeografa-pedagoga-kerivnika-horeografichnogo-kolektivu> (дата звернення: 17.06.2018).

9. Таранцева О.О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 224 с.

10. Тарасюк А.М. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії до роботи у позашкільних закладах освіти. *Педагогічний альманах*. 2012. Вип. 13. С. 191–195.

11. Чередніченко Г.А. Культурологічний підхід до формування особистості майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jsru/bitstream/123456789/2007/1/66.pdf> (дата звернення: 17.06.2018).

12. Чернилевский Д.В. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособие для вузов. Москва: МГТА, 2001. 301 с.